

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra Historie

Lucie Kolomazníková

Dějiny obce Břest v první polovině 20. století

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Doc. PhDr. Jana Burešová, CSc.

Olomouc 2010

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala zcela samostatně na základě citovaných pramenů a literatury.

V Olomouci 30. 4. 2010

.....

Lucie Kolomazníková

Úvod.....	4
1. Vývoj a poloha.....	5
2. Výstavba a přestavba v obci	8
2.1. Vodní družstvo Břest	8
2.2. Stavba školní budovy	9
2.3. Stavba železniční zastávky	12
2.4. Stavba cukrovaru	12
2.5. Zřízení pošty	13
2.6. Zřízení telefonu a telegrafu.....	13
2.7. Lidový dům.....	13
2.8. Hasičské skladiště	13
2.9. Stavba Domova.....	14
2.10. Mateřská škola	14
2.11. Přestavba hřbitova.....	14
3. Kulturně společenské události	16
3.1. Svátost biřmování	16
3.2. Čtenářský spolek „Vlastenec“	16
3.3. Církev československá.....	17
3.4. Oslavy spojené s osobou prezidenta Masaryka	17
3.5. Oslavy prvního výročí konce války	18
4. Hospodářské záležitosti	20
4.1. Scelování pozemků	20
4.2. Zřízení Kontrolního spolku.....	20
4.3. Hospodářská krize.....	21
5. Volby a politické problémy	23
6. Válečné události.....	26
6.1. První světová válka.....	26
6.1.1. Ostatní válečné události	30
6.2. Druhá světová válka.....	32
6.2.1. Bitva o Břest	34
7. Další vývoj.....	38
Závěr	39
Seznam pramenů a literatury	40
Resumé.....	42
Přílohy.....	43

Úvod

Bakalářská práce, jak již samotný název napovídá, se věnuje obci Břest od počátku 20. století do doby února 1948. V práci pojednávám o všech důležitých tématech a událostech, které ve zmiňovaném období proběhly a zanechaly v obci pozitivní i negativní stopy. Únor 1948 jako konec mého tématu jsem si zvolila záměrně, protože tímto rokem končí jedno politické a kulturní dějinné období a začíná nová éra – čtyřicetiletá vláda komunistické strany.

Téma dějin obce Břest mě napadlo zpracovat hlavně z důvodů, že se jedná o místa, ze kterých pocházím. O historii obce jsem až do této doby neměla žádné informace. Také bych zacelila jednu mezeru v sepisování dějin kroměřížského regionu. Zatím o minulosti vesnice psal pouze v roce 1911 František Peřinka ve své Vlastivědě moravské. Novodobými dějinami se nikdo nezabýval. Pouze v roce 2004 o dějinách školy psala paní starostka Marie Zavadilová v knize s názvem Školní léta v Břestě.

Na samém počátku mé práce jsem si vyhledala veškerou dostupnou literaturu, které je, jak jsem zmínila, velmi málo. Poté jsem navštívila webové stránky obce, kde jsem se o historii vesnice také mnoho nedozvěděla. Nakonec přišel na řadu Státní okresní archiv v Kroměříži, zde jsem také strávila nejvíce času, a prameny zde uložené mi byly největším zdrojem informací (přehled použitých pramenů viz Seznam literatury a pramenů). Vypůjčila jsem si také knihu doc. Papajíka Dějiny obce Hlubočky. Kniha mi byla inspirací při zpracovávání zvoleného tématu. Poté co jsem shromáždila veškeré informace z literatury, internetu a z archivních pramenů začala jsem se sepisováním práce.

Práci jsem rozdělila do kapitol tématicky. Jednotlivé podkapitoly jsou poté seřazeny chronologicky. Na jednotlivých stránkách naleznete *pod čarou* poznámky, které odkazují na použitou literaturu a prameny, vysvětlení odborných názvosloví, nebo dovysvětlení daného problému.

Moje práce tak snad přesvědčí, že i v malé obci se staly významné kulturní nebo historické události, a že se vůbec nemusíme cítit méněcenněji než lidé z velkoměsta. Vždyť i muži z Břestu pomáhali osvobodit naši vlast v dobách první i druhé světové války. V každém z nás je byt' i malá potřeba znát svou minulost, minulost svých předků a kraje, ve kterém jsme se narodily.

1. Vývoj a poloha

Břest je samostatná katastrální a politická obec, poprvé zmíněna v listině olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka v roce 1131¹. Obec leží na hlavní silnici z Kroměříže do Přerova, cca 7 km od Kroměříže. Obec se rozkládá v nadmořské výšce 199 m. Rozloha katastru činí 1079 ha. Počet trvale žijících obyvatel se pohybuje okolo 950. Obec od roku 1993 vede paní starostka Marie Zavadilová². Ve vesnici je fara vystavena roku 1620, kostel sv. Jakuba Většího původně ze 16. století (viz Přílohy). Základní devítiletá škola, která patří mezi památkově chráněné budovy, byla otevřena roku 1904. V roce 1997 se před školu vrátila busta T. G. Masaryka, která byla za války odstraněna. Také v obci najdeme mateřskou školu, Sbor dobrovolných hasičů, Sportovní klub, Červený kříž, Rybářský spolek, Honební společenství, přátelé koní a dechovou hudbu Hanačka.

V roce 1998 obdržela obec v soutěži Vesnice roku modrou stuhu za společenský život, v roce 1999 bílou stuhu za práci s mládeží. V roce 2000 získala titul Vesnice roku ve Zlínském kraji³.

Obec byla budována na způsob města a uzavřena dvěma branami. Nejstarší výstavba byla na návsi, kterou tvoří bývalé zemědělské usedlosti. V části obce *Chaloupky* se vyskytovala obydlí menších rozměrů. Obě části postupně propojila další výstavba.

Název obce pochází od stromu jilm – břístek, který se v okolí dříve vyskytoval. Původně se osada pravděpodobně nazývala *u břesta*, později se předložka vypustila. Roku 1131 se název obce píše *Vbreza*, 1250 *Pris*, roku 1389 *Briest* a v roce 1397 *Brzest*.⁴ V roce 1220 daroval obec moravský markrabě Vladislav Jindřich nově zakládanému klášteru ve Velehradě a toto vlastnictví potvrdil v roce 1228 král Přemysl Otakar I.⁵

Obec často měnila své vlastníky a pány. Roku 1370 se břestským pánem stal Jaroslav z Odlochovic, roku 1397 byla obec spolu z obcí Plešovec prodána Lackovi z Kravař a jeho synovi Drslavovi. Roku 1421 byl Břest a vesnice Žalkovice, Chropyně, Zářičí a Bochoř zastaveny Petrovi ze Sovince. Následně Břest, Žalkovice a Plešovec

¹ <http://www.obec-brest.cz/historie/historie-obce/> , 12.02.2010

² <http://www.obec-brest.cz/historie/historie-obce/> , 12.02.2010

³ <http://www.obec-brest.cz/historie/historie-obce/> , 12.02.2010

⁴ Peřinka, František: Vlastivěda moravská. II. Místopis. Kroměřížský okres I. část. Moravské akciové tiskárny, Brno 1911, s. 296.

⁵ <http://www.obec-brest.cz/historie/historie-obce/> , 12.02.2010

přešly na Zbyňka Šišmu ze Strálku a roku 1437 byly Břest a Žalkovice vráceny zpět velehradskému klášteru. Kolem roku 1500 vlastnil Břest a Žalkovice Jan Kuna z Kunštátu, následně přešly na Viléma Kunu. Roku 1530 připadly obě vesnice Václavovi z Ludanic a po jeho smrti jeho dceři Kateřině. Od roku 1581 spravoval obce Jan Burkart Černčický z Kácova. Po smrti Jana Černčického se roku 1598 ujal správy celého jeho zboží Bernart Pražma z Bílkova na Bílovci. Lidem ve vesnicích dal právo lovit ryby a omezil robotu.⁶ V roce 1615 odkoupil Břest olomoucký biskup kardinál František Dietrichstein a v církevním majetku zůstala vesnice jako součást chropyňského panství až do roku 1848.⁷ Za kardinála Dietrichsteina začala rekatolizace nekatolických stavů. O této činnosti však nenajdeme nikde zmínky. Domníváme se tak, protože roku 1615 povolal kardinál na své chropyňské panství jezuity, prvním misionářem byl Albert Chanovský z Dlouhé Vsi.⁸

Během třicetileté války se ve vsi mnohé nezměnilo. Pouze v roce 1620 při vpádu Valachů byl zbořen místní kostel a fara⁹. Z původních 69 usedlých bylo po válce 55 starých usedlých a 3 nové.¹⁰

V obci býval i pivovar, po němž však zůstalo pouze sklepení v domech č. 2, 84 a 85¹¹, také olejna na zpracování semene z konopí, cihelna, lihovar a konzervárna *Pikaz*¹² na výrobu zeleninových konzerv, také mlýn, který patřil v polovině 17. století Pavlovi Otáhalíkovi, se platilo o sv. Václavu, o sv. Jiří i o Vánocích. V roce 1761 vlastnil mlýn Antonín Weiser, jenž se s obcí soudil o majetek, obec tento spor prohrála¹³. V roce 1807 byl za obcí postaven mlýn větrný.

Revoluční události v roce 1848 zasáhly i Břest. Dne 16. dubna 1848 se zde sešlo shromáždění zámoravských Hanáků, žádajících zrušení roboty, svobodu slova, tisku a rovnoprávnosti češtiny s němčinou.

Na katastru obce se nachází osm soch a křížů. Mezi nejstarší a památkově chráněné patří socha sv. Jana Nepomuckého a kříž před kostelem.

⁶ Peřinka, František: Vlastivěda moravská. II. Místopis. Kroměřížský okres I. část. Moravské akciové tiskárny, Brno 1911, s. 296 - 300.

⁷ <http://www.obec-brest.cz/historie/historie-obce/>, 12.02.2010

⁸ Peřinka, František: Vlastivěda moravská. II. Místopis. Kroměřížský okres I. část. Moravské akciové tiskárny, Brno 1911, s. 364.

⁹ <http://www.obec-brest.cz/historie/historie-obce/>, 12.02.2010

¹⁰ Peřinka, František: Vlastivěda moravská. II. Místopis. Kroměřížský okres I. část. Moravské akciové tiskárny, Brno 1911, s. 301.

¹¹ Peřinka, František: Vlastivěda moravská. II. Místopis. Kroměřížský okres I. část. Moravské akciové tiskárny, Brno 1911, s. 295.

¹² <http://www.obec-brest.cz/historie/historie-obce/>, 12.02.2010

¹³ Peřinka, František: Vlastivěda moravská. II. Místopis. Kroměřížský okres I. část. Moravské akciové tiskárny, Brno 1911, s. 303.

U silnice směrem na Přerov se nachází nový hřbitov dokončený v roce 1846. V letech 1891 a 1935 se hřbitov ještě rozšířil.

Obec má své symboly – znak a prapor (viz Přílohy). Znak obce je ve tvaru španělského štítu. V červeném poli je stříbrný kůl ve tvaru kužele hrotem nahoru, který rozděluje štít na tři části. Na kůlu se nachází zelený vykořeněný strom, jilm – břístek – symbol obce. Napravo a nalevo v červeném poli štítu nahoře je po jedné stříbrné mušli hřbetem nahoru. Mušle jsou atributem sv. Jakuba Většího, patrona kostela. Barva červeno – bílá (stříbrná) připomíná nejdelšího vlastníka obce – olomoucké arcibiskupství. Prapor obce, na červeném poli bílý kůl, ve kterém se nachází zelený vykořeněný jilm. Prapor byl v roce 1998 posvěcen při břestské tradici, pouti do Křtin, která začala v roce 1793 a nikdy přerušena trvá dosud.

2. Výstavba a přestavba v obci

2.1. Vodní družstvo Břest

Vodní družstvo obce Břest bylo zřízeno 23. 1. 1902 dle moravského zemského zákona ze dne 28. 8. 1870 *O užívání vedení vody, jakož o ochraně proti ni*¹⁴. Jako svůj hlavní cíl si břestské vodní družstvo určilo zřízení a udržení řádného odvodnění pozemků.

Myšlenka regulovat tok řeky Moštěnky spatřila světlo světa již roku 1883. Řeka totiž v minulosti působila Břestu i okolním obcím starosti častými záplavami. Záležitost se však vlekla dlouhých osmnáct let, než se přistoupilo k samotným pracím.

Roku 1899 vešel v platnost zákon na zemském sněmu markrabství moravského týkající se regulace řeky, o rok později byl potvrzen císařem. Mohla tedy začít práce na samotném díle. Práce se ujal inženýr Verner a jeho polír Marek.

Samotné práce započali v dubnu 1901 modlitbou v kostele Panny Marie v Kroměříži za úspěch celého díla. Z obce Břest se bohoslužby účastnili starosta František Motal¹⁵, I. radní František Symerský, Tomáš Hrabal člen vodního družstva, a také mnoho břestských občanů. Po mši se konala valná hromada vodního družstva, které předsedal Josef Vaníček ze Žalkovic. Po valné hromadě se již všichni odebrali na místo práce. Na celou akci bylo najato cca 500 dělníků, převážně Maďarů, také Italů, nebo Chorvatů. Rozpočet na celou regulaci řeky činil 240 000 zl¹⁶. Předseda vodního družstva Josef Vaníček vyjednal, že 1/3 ceny zaplatí stát, 1/3 země a 1/3 sponzoři. Rozpočet se však musel o 120 000 zl. navýšit, protože ministerstvo nařídilo oproti původním plánům, rozšířit koryto řeky o dva metry.

V rámci celé akce byl také postaven dřevěný most na cestě ke mlýnu. Most přišel na 4300 zl. Na stavbu mostu bylo dodáváno dřevo z Bystřice pod Hostýnem a kámen z Tučina u Přerova. Při jedné z dodávek kamene se stala nešťastná událost, kdy syna p. Možného (člen výboru vodního družstva) srazil a přejel naložený vůz. Na

¹⁴ Státní okresní archiv Kroměříž. Okresní úřad Kroměříž. A – 9, karton 565. Vodní knihy. II. Soupis listin a plánů č. 109.

¹⁵ Zvolen starostou 11. 3. 1901. Byl starostou hasičského sboru, předseda místní rolnické záložny, místopředseda vodního družstva, předseda scelovacího výboru, člen silničního výboru Kroměříž, člen správní rady akcionářů cukrovaru Kroměříž, člen správní rady akcionářů pivovaru v Přerově. 27. 7. 1925 rezignoval za zdravotních důvodů na funkci starosty obce, v roce 1926 zemřel.

¹⁶ V roce 1892 proběhla v Rakousko – Uhersku měnová reforma. Kdy byly zl.=zlaté nahrazeny korunovou měnou. Ovšem staré zlaté zůstaly v oběhu ještě několik let, což také vysvětluje fakt, proč rozpočet na regulaci řeky byl udán ve zlatých.

následky zranění tento čtrnáctiletý chlapec zemřel. Zednických prací na mostě se ujal Leopold Sedláček z Kroměříže a tesařské práce vedl inženýr Verner.

Další akcí vodního družstva bylo odvodnění obecních pozemků. V obci Břest se nacházely mokré pozemky, přibližně kopírovaly tok řeky Moštěnky, tedy rozkládaly se od Žalkovic až po hranici s obcí Skaštice.

Přípravné práce na odvodnění mokrých obecních pozemků započali již roku 1894 společně s obcí Žalkovice. Ovšem při schůzi obecní rady s inženýrem budoucího díla Hannamannem, který již chtěl začít s nivelací, oznámil tehdejší starosta, že se místo odvodňování začne zavodňovat. Pan inženýr odjel samozřejmě značně rozladěn do sousedních Žalkovic, kde začal bez problémů pracovat na odvodnění žalkovských obecních pozemků. Břestské pozemky tedy zůstaly stále mokré, a občané si museli ještě chvíli počkat, než se k odvodnění nakonec stejně přistoupilo.

V roce 1901 se radní dohodly, že by bylo vhodné mokré pozemky odvodnit. Starosta František Motal a předseda vodního družstva Tomáš Hrabal se vydali do Brna na zemědělský úřad pro potřebné dokumenty a plány. Šéf kanceláře, shodou okolností p. inženýr Hannamann přivítal oba muže následujícími slovy „*Pánové, už jste zde, vždyť jste chtěli zavodňovat!!! Ted' žádáte pozemky odvodnit?*¹⁷“

Roku 1901 se zahájily přípravné práce na odvodnění pozemků, 20. 5. 1902 provedla komise ohledání, udělila Břestu povolení k odvodnění pozemků. Přípravné práce trvaly až do 10. 9. 1906, kdy se začalo s vlastním odvodněním. Obec obdržela na odvodnění od státu dotaci 54 299 kor. Práce trvaly tři roky, až do 26. 10. 1909, když odborník z ministerstva orby shledal práci bezvadně odvedenou a doporučil předat pozemky vodnímu družstvu.

2.2. Stavba školní budovy

Na schůzi obecního zastupitelstva 13. 9. 1903 na návrh místní školské rady bylo usneseno, že na jaře roku 1904 začne stavba trojtřídní budovy školy. Ve stejný den se také zvolil stavební výbor sestávající se z představenstva místní školské rady – František Motal (starosta a člen místní školské rady), Josef Kosatík (místopředseda a pokladník), František Symerský (I. radní), František Zapletalík (II. radní), Josef

¹⁷ Státní okresní archiv Kroměříž. Archiv obce Břest. Fond B – a – 15. I. úřední knihy. Inv. č. 1: Kronika obce 1880 – 1962, s. 46. (dále pouze SOKA Kroměříž. Archiv obce Břest. Kronika)

Zatloukal (III. radní), František Zatloukal, Štěpán Pospíšil a Vincent Zlámal¹⁸ (nadučitel).

Při jednání obecního zastupitelstva 2. 11. 1903 se dohodlo, za jakých podmínek a kde bude nová škola postavena. Ujednalo se, že nová škola se postaví na místě staré školní budovy, která se nachází přibližně uprostřed obce. Toto místo se jevilo jako nejvhodnější snad proto, že se na jejím katastru vyskytovala studna s pitnou vodou, také plocha vystačí pro výstavbu školy i pro dvůr s hospodářskými budovami, letní tělocvičnu a zahrady. Rovněž se dohodlo, vnitřní členění školy, tedy že v přízemí se zbuduje byt pro podučitele a učitele, také byt pro nadučitele, jedna učebna a toalety pro chlapce, pro učitele a dvě pro dívky. Do prvního patra se vystoupá po kamenném dvouramenném schodišti s ohnivzdorného materiálu. V prvním patře se zřídí ještě dvě učebny, kabinet, konferenční místnost – sborovna, byt pro nadučitele a také toalety pro chlapce a dívky.

10. 4. 1904 byla podepsána smlouva mezi obcí Břest na jedné straně a na straně druhé s pány Josefem Drahošem (stavitel z Kroměříže), Josefem Klapilem (kameník z Kostelan), Josefem Conkem (tesař z Kroměříže), Antonínem Červinkou (klempíř z Přerova), Richardem Lízalem (stolař z Malenovic), František Krátký (zámečnick z Napajedel) a Arnoštem Lešingrem (natěrač z Holešova).

V březnu roku 1904 započala samotná stavba budovy a i s vnitřním vybavením byla škola v listopadu 1904 dokončena. Po celou dobu stavby se vyučovalo v prostorách hostince. Stavbu vedl stavitel z Kroměříže Josef Drahoš a podle svých vlastních nákrešů postavil budovu v novogotickém stylu (viz Přílohy). Povrch budovy z režného zdiva navrhl stavitel Mesenský z Kroměříže, tedy budova je bez fasády. Místo pro novou budovu se však nachází nízko položené, proto musela být škola podsklepena. Rozpočet na celou stavbu činil 70 000 korun. V knize pokladníka p. Kosatíka najdeme přesnou částku za stavbu tedy 67 119 kor. 90 hal.

Také při této stavbě se přihodilo neštěstí, když dělník ze Staré Vsi u Přerova František Hrbas rozvážející po stavbě cihly, se i s kolečky zřítíl z prvního patra až do sklepení. Na následky zranění druhý den zemřel.

20. 11. 1904 budovu zkolaudoval Josef Kučera zednický mistr z okresního úřadu, nezjistili se žádné závady, budova se mohla tedy předat svému účelu. Na svátek svatého Mikuláše 6. 12. 1904 přicestoval do vsi olomoucký arcibiskup kardinál

¹⁸ Z obce odešel do důchodu roku 1907, a v roce 1911 zemřel. Podle svého posledního přání je pochován na hřbitově v Břestě vedle své matky.

František Saleský Bauer, aby celou stavbu posvětil. Celá obec byla v den svěcení slavnostně vyzdobena prapory a stožáry. Na nádraží v Říkovcích přivítali arcibiskupa c. k. okresní hejtman Galusek z Kroměříže, starosta obce František Motal, pokladník p. Kosatík, děkan Koutný a kanovník Droběna z kapituly sv. Mořice v Kroměříži. Pozvání přijal i čestný občan obce František Bařina a c. k. školní inspektor Jedlička.

Po slavnostním uvítání sloužil arcibiskup mši svatou, poté následovalo kázání, které vedl říšský zemský poslanec dr. Stojan. Poté se průvod odebral do školy, kde ve sborovně čekal již připravený oltář. Vykonány byly modlitby a budova vykropena. Pro arcibiskupa to byla podle jeho slov „*první školní budova, kterou světil*¹⁹“.

Na konci celé slavnosti předal starosta Motal klíče od ústavu nadučiteli Vincentu Zlámalovi.

Výnosem zemské školní rady ze dne 29. 8. 1923 byla v obci zřízena veřejná smíšená občanská škola. Ve školním roce 1923/1924 se otevřela I. třída, do které nastoupilo 67 žáků. Po dobu příštích osmi let se otvíraly další třídy, celkem tedy otevřeno bylo devět tříd. Řídícím školy se stal František Máca a děti učil Josef Kozák.

Výběrové řízení na post ředitele se uskutečnilo v roce 1924. Přihlásili se tři adepti, Bedřich Brosman – okresní školní inspektor ve Valašském Meziříčí, odborný učitel ze Zdounek Leopold Sedláček a zástupce ředitele měšťanské školy ve Velkých Pavlovicích Alois Rohlík. Zemská školní rada vybrala za ředitele B. Brosmana, obec ho však nepřijala, protože byl členem Církve československé. Na místo ředitele tak ani nenastoupil a školu vedl Josef Kozák. Od roku 1928 řídil školu Theodor Straka.

Po zřízení měšťanské školy v Břestě, nestačily již současné prostory a tak v roce 1925 byla provedena přístavba školní budovy, přistaveno levé křídlo budovy. Projektovou dokumentaci a rozpočet sestavila firma Hulka a Šťastník z Kroměříže. Rozpočet vypočítala na 474 000 Kč. Suma počítala také se stavbou tělocvičny, jejíž výstavba se však poté posunula na pozdější dobu. Částka za přestavbu pak dosáhla výše 307 775 Kč. Úvěr na stavbu poskytl Rolnicko – občanská záložna z Břestu.

Práce měly být ukončeny v září 1925, nastaly však problémy v souvislosti s odchodem starosty Motala, finanční situace obce byla špatná, obec nesplácela půjčky ani neplatila firmám za vykonanou práci. Situace se uklidnila po volbách 1926, kdy v čele obce stanul František Nevřela. Začaly diskuze o provedení kolaudace a zaplacení všech pohledávek. Kolaudaci provedl 20. 11. 1926 inženýr Josef Smítal. Kromě

¹⁹ SOkA Kroměříž. Archiv obce Břest. Kronika, s. 44.

několika málo nedostatků shledal stavbu po technické stránce v pořádku. Obec splatila všechny dluhy, její finanční situace však byla zlá. Obec musela zvýšit daně, některé až o 400%²⁰.

Při měšťanské škole byla v roce 1926 zřízena Lidová škola hospodářská pro děti od 14 do 16 let. Studovali zde také žáci ze Skaštic, Žalkovic a Říkovíc. Vyučovali zde učitelé z měšťanské školy, odborné předměty pak Josef Kozák a Antonín Hýža.

Počátkem školního roku 1931/1932 se měšťanská škola v Břestě přejmenovala na obvodovou školu pro Břest, Skašnice, Říkovice, Žalkovice a Němčice.

V roce 2000 byla školní budova prohlášena kulturní památkou.

2.3. Stavba železniční zastávky

Již roku 1892 začalo jednání o zřízení železniční zastávky v Břestě, avšak vytoužený výsledek se nedostavil. Až roku 1907 po zvolení hraběte Františka Thuna do poslanecké sněmovny ožila opět tato myšlenka. 6. 6. 1907 se z obce vydala delegace i s p. farářem na ministerstvo železnice, jednání se však vlekla a trvala až do roku 1908.

Roku 1909 se však konečně začalo se stavbou zastávky. Na stavbě měl největší zásluhy hrabě Thun, který v podstatě celou stavbu vyjednal. Inspektor drah v Přerově prohlásil: „*kdyby pana hraběte nebylo, nic by vám ani peníze nepomohly*“²¹.

Zastávka byla financována ze sbírky v obci, občané na ni složili 78 000 kor. Ovšem práce na stavbě se neustále zdržovaly, plán byl oddalován a občané netrpělivě čekali, kdy již bude zastávka hotova.

Dočkali se až na podzim 1909. Po ranní mši svaté se občané odebrali k zastávce. Představenstvo obce odjelo vlakem do Přerova pro hosty, se kterými se vrátilo ke společnému pohoštění.

2.4. Stavba cukrovaru

Kolem roku 1905 se v Břestu a okolních obcích zrodila myšlenka na stavbu družstevního rolnického cukrovaru v Říkovících. Akci vedli bratři Vilém a Otakar Kuželové ze Staré Vsi u Přerova. Ve vesnicích se pořádaly agitační schůze za zřízení cukrovaru. Jako argument pro zřízení uváděli, aby se obce „*mohli vyprostit z osidel*“

²⁰ Zavadilová, Marie: Školní léta v Břestě. Obec Břest, Břest 2004, s. 47.

²¹ SOkA Kroměříž. Archiv obce Břest. Kronika, s. 55.

*utiskovatelů kapitalistických cukrovarů*²². Zpočátku byl o zřízení velký zájem, s postupem času však nadšení opadlo a akce nebyla realizována.

2.5. Zřízení pošty

Roku 1910 byla podána žádost k c. k. ředitelství k zřizování c. k. pošt a telegrafů v Brně o zřízení pošty a telefonického spojení. Až 1. 8. 1912 proběhlo slavnostní otevření. Poštu radní umístili v prostorách místního hostince. Náklady na její otevření činily 800 kor. Antonín Šrámek z Holešova nastoupil jako první poštmistr.

2.6. Zřízení telefonu a telegrafu

Dne 24. 6. 1914 byl v obci slavnostně otevřen veřejný telefon a telegraf při poštovním úřadě. Zařízení financovala sama obec, celková částka za zřízení činila 4000 kor, z čehož 1519 kor dělal abonentní²³ příspěvek na tři roky dopředu. V obci se přihlásilo pět abonentů a sice – hostinec, obecní úřad, rolnická občanská záložna, p. Šopek z č. 132 a Karel Šopek.

2.7. Lidový dům

U křižovatky státní a okresní silnice, na bývalém pozemku Štěpána a Florentiny Pospíšilových započala v roce 1924 stavba Lidového domu. Lidový dům se stal střediskem kulturního i hospodářského života, sídlili zde Orel a Lidová strana. Sídlo zde měl také nově zřízený úvěrní a záložní spolek Reifeisenka. V roce 1926 bylo v Lidovém domě zřízeno kino a v roce 1928 hostinec.

2.8. Hasičské skladiště

Firma Hulka a Šťastník postavila v roce 1927 v obci hasičské skladiště. Skladiště bylo předáno hasičům uspořádáním celodenní slavnosti. Slavnosti se zúčastnili přednosta okresního úřadu vrchní rada Skácel, župní předseda Hrab a župní náčelník Hrabal. Obec při oslavách zastupoval tajemník Antonín Hýža. Slavnost začala slavnostním projevem předsedy Hraba, dále místní hasiči obnovili svůj slib. Poté byl přichystán oběd a výlet do zahrady p. Červinky, který poskytl finanční obnos ve prospěch hasičského sboru.

²² SOkA Kroměříž. Archiv obce Břest. Kronika, s. 47.

²³ Abonent = předplatitel

2.9. Stavba Domova

Na místě dřívější váhy nechal břestský rodák Josef Lochmann postavit dům pro staré obyvatele vesnice, který nazval Domov (viz Přílohy). Domov předal obci při slavnosti dne 15. 8. 1928 zcela zdarma. Při slavnostním předávání zazpíval pěvecký sbor pod vedením Tomáše Pazdery, poté pronesl p. Pazdera slavnostní řeč. Dále předal dr. Lochmann symbolicky klíče od Domova starostovi Františku Nevřelovi. Učitel Antonín Hýža zavzpomínal na padlé občany ve světové válce, nato člen Sokola Josef Hrabal odhalil na průčelní zdi pamětní desku padlých spoluobčanů. Sbor zazpíval hymnu a slavnost skončila.

V roce 1936 byla v Domově zřízena poradna pro matky a kojence. Pro tyto účely se vymezily 2 místnosti s potřebným vybavením. Rady poskytovali sociální pracovníci z Kroměříže a lékař z Hulína zcela zdarma.

2.10. Mateřská škola

V roce 1929 nechal František Motal na svém pozemku nákladem 285 000 Kč postavit mateřskou školu chudých školských sester Matky Boží se sídlem ve Slavkově u Brna. Vedle péče o děti pořádaly sestry kurzy vaření a šití. Ve školce působily tři řádové sestry a jedna kandidátka. Představenou byla Stanislava Partyková²⁴.

2.11. Přestavba hřbitova

Obecní hřbitov již nestačil pro pohřbívání, proto se obecní zastupitelstvo rozhodlo o jeho rozšíření. O přestavbě hřbitova se uvažovalo již dlouho, ale teprve roku 1935 se začalo s pracemi. Za to že se s přestavbou otálelo, mohla hlavně finanční situace obce. Peníze na rozšíření hřbitova i na stavbu kaple poskytl advokát dr. Lochmann, a celou přestavbu vlastně sám zaplatil.

S pracemi se začalo v červenci, kdy se zbourala stará ohradní zeď a postavila se nová, která má kruhovitá okna uvnitř s křížem. Také se pořídila nová brána s nápisem *Mír, pokoj, rovnost – všem*. Přestavbu vedl zedník z Hulína František Malý, dohlížel starosta Nevřela a strojnůdce Michal Dostál. Postavena byla nová márnice a kaple Matky Bolestné. Do kaple se umístilo sousoší Krista sňatého z kříže a položeného na klíně matky panny Marie. Sousoší vytvořil sochař z Prahy Karel Novák. U vchodu do kaple se nechala zazdít schránka s pamětní listinou pro budoucí pokolení. Území

²⁴ Kol. autorů: Hanácký kalendář 2006. Společnost přátel vesnice a malého města, Olomouc 2005, s. 57.

hřbitova bylo symbolicky rozděleno pro katolíky a nekatolíky – ti měli určené místo při severní straně.

Na Boží hod 31. 5. 1936 byl hřbitov slavnostně vysvěcen a předán veřejnosti. Obřad vykonal msng. Josef Kalabus kanovník kapitula sv. Petra a Pavla v Brně za asistence místního faráře a profesora arcibiskupského semináře Josefa Motala. Slavnosti se zúčastnilo mnoho občanů i obecní zastupitelstvo v čele se starostou Nevřelou. Hřbitov náležel obci, všechny příjmy z něj plynoucí šly do obecní pokladny. Obec však měla povinnost hřbitov udržovat uklizený a v dobrém technickém stavu.

3. Kulturně společenské události

3.1. Svátost biřmování

František Saleský Bařina²⁵, rodák z Břestu, člen augustiniánského kláštera na Starém Brně, byl roku 1902 zvolen opatem tohoto kláštera a zemským prelátem. 4. 6. 1902 obdržel od zástupců obce Břest list čestného občana obce, současně byl do obce pozván k svátosti biřmování.

Biřmování se konalo v obci po 28 letech 10. 6. 1902. František Bařina přijel již 9. 6. vlakem do Říkovic, kde na něj čekal vůz se čtyřmi černými koňmi. Prelát Bařina projel přes Žalkovice do Břestu. Na hranici obou obcí ho přivítal starosta Motal a občané vesnice. Slavnostní průvod se poté odebral do kostela, kde již čekal místní farář dr. Teplíček. V kostele udělil prelát požehnání. Následovala návštěva jeho rodného domku a slavnostní pohoštění s hudbou.

10. 6. se konalo biřmování. V 8 hodin se u kostela seřadil průvod – školní děti, učitelé, družičky, místní spolky (hasičský sbor a čtenářský Vlastenecký), duchovní a ostatní věřící. V 8:30 se průvod odebral směrem ke Skašticím přivítat olomouckého arcibiskupa Theodora Kohna²⁶. Arcibiskupa uvítal farář Teplíček, starosta Motal a obecní zastupitelstvo. V kostele poté sloužil arcibiskup mši svatou, apeloval na děti, aby poslouchaly rodiče a udělil svátost biřmování. Kolem 15 hodiny se odebral z obce. 11. 6. odjel z obce na nádraží v Chropyni také prelát Bařina.

3.2. Čtenářský spolek „Vlastenec“

Čtenářský spolek byl založen roku 1903 za účelem společenského a kulturního vzdělávání občanů, šíření uvědomění pro občanský praktický život, nikoliv však pro činnost politickou. U jeho zrodu stál nadučitel Vincent Zlámal. Spolek organizoval zábavy, výlety, koncerty, čtení knih a časopisů. Členem spolku se mohl stát každý občan Břestu, který si podal žádost, jeho žádost schválil výbor a vzal na sebe povinnost, kdykoliv se zúčastnit schůze spolku.

²⁵ Vlastním jménem Jan Bařina, syn Jana Bařiny. Narozen 27. 1. 1863, zemřel 22. 9. 1943. V roce 1902 jmenován čestným občanem obce Břest. Podle pamětníků se vždy hlásil ke svému českému a selskému původu a k českému jazyku.

²⁶ První arcibiskup nešlechtického původu, navíc s židovskými kořeny. Při schůzi obecního zastupitelstva v Břestě byl podán návrh na udělení arcibiskupovi titulu čestný občan obce. Tento návrh byl však zamítnut, protože „arcibiskup nesplnil naděje, které do něj byly vkládány, choval se nevlastenecky a nečesky“.

V čele spolku stál výbor, který rozhodoval o veškerých záležitostech, přijímal a vylučoval členy, jmenoval čestné členy spolku, objednával knihy a časopisy, staral se o výdaje a skládal účty valné hromadě. Valná hromada volila sedmičlenný výbor, výbor ze svého středu zvolil předsedu, pokladníka a jednatele. Výbor svůj úřad zastával zdarma.

3.3. Církev československá

V Československu začala vznikat Církev československá koncem roku 1919 odštěpením od Církve římsko - katolické. Oficiálně byla církev vyhlášena 8. 1. 1920. Jedná se o ryze českou církev působící zejména v oblasti českých zemí, na Slovensku bylo a je její působení minimální.²⁷

V Břestě projevilo mnoho občanů zájem o nově vzniklou reformovanou Církev československou. Dle sčítání lidu z 20. 2. 1921 se k nové církvi přihlásilo přes čtyřicet lidí. Dne 3. 8. zažádali členové nové církve u místní i okresní školní rady o povolení vykonávat své bohoslužby v prostorách školy, které získali. Na 28. 8. byla připravena první bohoslužba, které se však snažili zabránit Lidovci (Československá strana lidová) i místní římskí katolíci. V houfech se postavili před školu a bohoslužbu znemožnili vykonat. Místní ženy dokonce nešly domů ani uvařit večeři, jak vehementně bránily vstup do školy²⁸. Starosta však chtěl členům Církve československé vyhovět pravděpodobně proto, že zákon zaručoval svobodu vyznání. Postoj starosty přiměl devět členů zastupitelstva k rezignaci, kterou podali 5. 9. V souvislosti s rezignací zastupitelstva rozpustila zemská správa celé obecní zastupitelstvo.

3.4. Oslavy spojené s osobou prezidenta Masaryka

Na uctění 80. narozenin p. prezidenta, které měl 7. 3. 1929, byla v obci uspořádána oslava. Obec nechala před školu vysázet park a do něj zhotovit pomník prezidentu Masarykovi. Obec na tuto akci věnovala 10 000 Kč. Pomník zhotovil sochař a kameník z Kroměříže Julius Morgenchal. Oslava narozenin začala 6. 3. v podvečer. Obcí prošel lampiónový průvod, za sebou šli žáci obecní i měšťanské školy, hudební sbor Jana Kolaříka, členové obecní rady a zastupitelstvo, starosta, členové Sokola a Orla. Občané ozdobili své domy čsl. vlajkami, prapory a květinami. Před školní

²⁷ www.wikipedia.cz/církev československá, 2. 4. 2010

²⁸ SOKA Kroměříž. Archiv obce Břest. Kronika, s.104.

budovou zazpíval sbor, recitovaly se básně, ředitel měšťanské školy povyprávěl o životě T. G. Masaryka. Nakonec zazněla hymna a byl odpálen ohňostroj. 7. 3. hrála na návsi hudba a ve škole lidé podepisovali blahopřející listinu určenou prezidentovi.

Další akce se konala v květnu 1934, jako oslava opětovného zvolení T. G. Masaryka prezidentem Československa, zúčastnili se jí snad všichni občané Břestu. Oslavu zahájil večer lampiónový průvod s hudbou, který prošel vesnicí, zastavil se před školou, kde se nacházela a stále nachází prezidentova bysta. Ředitel měšťanské školy Theodor Straka a senátor Jakub Janovský promluvili o p. prezidentovi. Děti i dospělí zarecitovali básně. Oslavu ukončila státní hymna.

Poslední slavnost spojená s p. prezidentem se konala v září 1937. V úterý 14. 9. poslouchali v rozhlase se slzami v očích také obyvatelé obce Břest smutnou zprávu, že v Lánech zemřel prezident osvoboditel T. G. Masaryk. Na všech veřejných budovách okamžitě vysely černé prapory. 15. 9. se ve škole v 19 hodin konal rozhlasový poslech smutečního projevu ministerského předsedy dr. Milana Hodži. Ve 20 hodin se konala schůze Sokola, na které promluvil o prezidentovi odborný učitel Josef Silný. Žáci se shromáždili ve smutečně vyzdobené školní kreslárně 17. 9., kde poslouchali projev Josefa Silného a poté rozhlasový proslov ministra školství a národní osvěty dr. Emila Franke. V předvečer pohřbu se sešli hasiči, kde pronesl smuteční řeč vzdělavatel hasičů Antonín Zapletal, byla zapálená Masarykova vatra. V den pohřbu 21. 9. uspořádala obec se všemi místními spolky tryznu k uctění památky p. prezidenta. Ve škole se sešly slavnostně oblečené děti, které v 9 hodin položily květiny k prezidentově bustě před školou. Celý pomník byl smutečně zahalen, před ním stála smuteční lampa a položený věnec s nápisem *Občané Břestu prezidentu Osvoboditeli*. Poté se v hostinci konala tryzna. Smuteční slavnost zahájil starosta projevem. Na to se pustilo rozhlasové vysílání smutečního obřadu z Hradčanského náměstí a řeč prezidenta Beneše nad rakví svého předchůdce. Smuteční slavnost byla ukončena státní hymnou.

3.5. Oslavy prvního výročí konce války

4. 5. 1946 začaly ve 20 hodin na hřišti májové oslavy českého lidu a konce války. Slavnost začala chorálem *Ktož jsú boží bojovníci*. Poté pronesl svůj projev ředitel školy Josef Kopecký. Děti zazpívaly slovenskou píseň *Kto za pravdu horí*. Poté prošel vesnicí lampiónový průvod, došel až k domovu k desce padlých hrdinů. Zde zazněla československá hymna. Dále hovořil nadporučík Novák z Kroměříže o pražském povstání, které začalo právě před rokem (5. – 8. 5. 1945). Večer zakončila píseň Hej,

Slované!

Slavnosti pokračovaly 7. 5. vzpomínkou na bitvu o Břest. Nyní šel lampiónový průvod na místo mezi Hulínem, Břestem a Pravčicemi. Zde byla před rokem umístěna děla, která obec odstřelovala. O bitvě promluvil major Svoboda.

Oslavy pokračovaly 8. 5. koncertem v Lidovém domě. Koncert začal ve 20 hodin a měl uctít památku padlých hrdinů, kteří odpočívají na místním hřbitově. Koncertu se zúčastnilo jen pár lidí.

Slavnosti vrcholily 9. 5. v den vítězství²⁹ v 10:30 slavnostním koncertem dechové hudby, dále měl slavnostní zasedání Místní národní výbor (dále pouze MNV). V 15 hodin šel průvod z hřiště na hřbitov, kde se uskutečnilo slavnostní odhalení pomníků padlým hrdinům. V průvodu šla vojenská hudba, dále čestná rota 1. čsl. obrněné brigády, hasiči, členové MNV, děti a ostatní občané. Na padlé zavzpomínal na hřbitově předseda MNV František Pavlíček. O bitvě o Břest promluvil štábní kapitán Semeníčák.

²⁹ rudá armáda vstoupila do Prahy.

4. Hospodářské záležitosti

4.1. Scelování pozemků

Od roku 1908 probíhala v obci podpisová akce za scelování pozemků. Jakmile jich byl získán potřebný počet, archy s podpisy se odeslaly agrárnímu úřadu v Brně. C. k. zemská komise pro agrární separace dne 13. 6. 1908 žádosti vyhověla. Přikročilo se tedy k přípravným pracím – měření triangulace apod. Scelování pozemků proběhlo současně i v Hulíně, Skašticích a Bílanech.

Roku 1909 byl zvolen scelovací výbor – František Motal, František Červík, Karel Hrabal, Josef Pospíšil a další. Dále byl zvolen Valentin Beneš jako odhadce, třídníci³⁰ František Symerský, František Dostál, Josef Pospíšil, Tomáš Konečný a další. 20. 9. 1909 složili tito muži v hostinci přísahu zemskému radovi Maršovskému, že „*dle svého nejlepšího vědomí a svědomí ocenění pozemků provedou*“³¹. Ve dnech 22. 9. – 18. 10. 1909 probíhalo v rámci scelování školení, které vedl inspektor Frajtner.

Práce měřičské, vytyčení cest, určení hranic pozemků atd. byly provedeny i ukončeny roku 1910. Technickou stránku věci obstaral jako geometr Ladislav Kožoušek, asistent Matěj Stáhla, přísežný odhadce Antonín Kraus, inženýr František Kožich.

Samotné scelování probíhalo v roce 1911. Pozemky byly předány majitelům. Jak to však již bývá, pozemky se nerozdělily spravedlivě. Podle Františka Symerského provázela scelování protekce zeměměřičského úřadu, hlavně geometra Ladislava Kožouška. Někteří rolníci přišli o 4 – 6 000 kor. kupní ceny pozemku.

4.2. Zřízení Kontrolního spolku

Zásluhou mladších rolníků zejména Františka Nevřely a Karla Šopka byl v roce 1922 v obci zřízen *Kontrolní spolek užitekosti a dědičnosti skotů pro obce Břest, Skaštice, Žalkovice a Říkovice*. Jednalo se o jeden z prvních spolků tohoto typu na Moravě. Vedení se ujal rektor vysoké školy zemědělské v Brně dr. Taufer. Asistentem pro Břest se stal Cyril Komín.

9. 3. 1924 pořádal Kontrolní spolek výstavu dobytka z břestského obvodu – Břest, Skaštice, Žalkovice a Říkovice. Výstavy se zúčastnilo mnoho lidí v blízkého

³⁰ Určují pravidla pro vypracování zadávací dokumentace.

³¹ SOkA Kroměříž. Archiv obce Břest. Kronika, s. 58.

i vzdálenějšího okolí, včetně rektora vysoké školy zemědělské a předsedy spolku Taufera, profesorů a také mnoho studentů této vysoké školy.

V květnu 1928 se v Břestě konala výstava Hospodářského spolku pro okres Kroměříž. Vystavován byl hovězí i vepřový dobytek, hospodářské stroje i drobné zvířectvo např. drůbež a holubi. Výstavy se zúčastnilo asi 2500 lidí. Po celý den těšil diváky také hudební orchestr. Mezi čestnými hosty bylo mnoho poslanců, rektor dr. Taufer a okresní hejtman.

Také v květnu roku 1933 pořádal Hospodářský spolek okresu Kroměříž v obci výstavu. Výstavy se zúčastnili hospodáři z nejbližšího okolí se svým dobytkem, hospodářskými stroji a náradím. Výstavu přišlo shlédnout asi 2000 lidí. Z významných hostů jmenuji např. předsedu poslanecké sněmovny Františka Staňka nebo poslance Bačáka. Po celý den hrála vojenská kapela 3. pěšího pluku z Kroměříže.

4.3. Hospodářská krize

Celosvětová hospodářská krize se nevyhnula ani obci Břest. Krize se projevovala od roku 1930. V obci přišlo mnoho lidí o zaměstnání. Nejhorší situace nastala v zemědělství. Začaly prudce padat ceny zemědělských produktů, pšenice klesla o 33 Kč/kg, žito dokonce o 50 Kč/kg a hovězí se prodávalo za 6 Kč/kg.

Situace se každým rokem zhoršovala, ceny zemědělských plodin i dobytka neustále padaly dolů. Ceny průmyslových výrobků však zůstávaly nadále stejné, avšak např. za uhlí si museli lidé připlatit. Lidé se začali zadlužovat. V obci roku 1932 žilo asi čtyřicet nezaměstnaných. Okresní úřad věnoval těmto občanům 10 – 15 poukázek v hodnotě 10 Kč na koupi potravin a mléka.

Rok 1933 nepřinesl žádnou pozitivní změnu, spíše naopak. V důsledku velkého sucha přišla neúroda. Ceny masa nadále padaly, vepřové se nyní prodávalo za 4 Kč/kg a hovězí za 2 Kč/kg. Vláda potřebovala na investice na zlepšení situace kapitál, vypsala proto půjčku na 5 % úrok. Celorepublikově výtěžek činil 2 000 000 000 Kč. Obec přispěla částkou 20 000 Kč.

Obrat k lepšímu nepřinesl ani rok 1934. I tohoto roku bylo velké sucho, podmínky v zemědělství tak byly katastrofální. Kromě neúrody nastal i nedostatek pitné vody. V obci proto nechali zřídit od firmy Sigmund z Lutína elektrické čerpadlo za 2 800 Kč. Čerpadlo mělo své místo u rybníka Stonáče, každý kdo chtěl, si zde mohl za symbolický poplatek vodu načerpat. Pro vodu jezdili do obce i lidé z Němčic nebo Staré

Vsi u Přerova. Tohoto roku se v obci organizovala sbírka pro nezaměstnané spoluobčany, sociální komise pak částku rozdělila mezi potřebné.

V následujících letech se situace začala pomalu zlepšovat, také díky vládnímu nařízení na zastavení exekucí u zemědělců a stanovením pevných cen u obilí. Pozitivní vývoj pak jako v celé zemi zastavila válka.

5. Volby a politické problémy

První tajné svobodné volby pro muže i ženy starší 21 let se konaly 15. 6. 1919. Politické strany se snažily přilákat voliče různými agitačními schůzemi. V obci působilo pět stran – Republikánská strana československého lidu (později zemědělského a malorolnického lidu, dále jen Agráři), Československá strana lidová (dále jen Lidovci), Československá sociálně demokratická strana dělnická (dále jen Sociální demokracie), Československá živnostensko – obchodnická strana středostavovská (dále Živnostníci) a Sdružení chalupníků a malorolníků (dále Chalupníci). V obci mělo možnost volit 663 osob, platných hlasů bylo odevzdáno 608. Volby vyhrála v obci Sociální demokracie, která obdržela celkem 183 hlasů, na druhém místě se umístili Chalupníci se 172 hlasy, třetí Lidovci dostali 121 hlasů a čtvrtí Agráři 103 hlasů. Živnostníci s 27 hlasy nezískali možnost vstupu do vedení obce. Obecní zastupitelstvo se tedy skládalo: 6 mandátů Sociální demokracie, 5 členů Chalupníci, Lidovci 4 a Agráři 3 mandáty. 27. 7. se dle výsledků voleb zvolil starosta obce a obecní zastupitelstvo. Volbu řídil okresní hejtman Hroneš. Zvolené strany vytvořily koalici – Sociální demokracie + Chalupníci zvolili ze svého středu starostu, kterým se stal Josef Valník a Agráři + Lidovci vybrali náměstka, kterým zvolili Františka Nevřelu. Starosta se svého úřadu chopil 2. 8. Tato volba byla významná hlavně z hlediska, že se jednalo o evangelíka, tedy o prvního starostu nekatolického vyznání.

Další volby se konaly v srpnu 1922. Ještě před volbami bylo v Břestě 28. 2. rozpuštěno obecní zastupitelstvo a 2. 3. převzal agendu obce po starostovi Valníkovi okresní úředník Josef Vojtek. V řádných volbách poté v obci zvítězili Lidovci, kteří obdrželi 10 mandátů, na druhém místě skončilo sdružení Agrárů a Sociální demokracie (dále Sdružení), kteří sestavili společnou kandidátku a získali 8 mandátů. Starostou obce se stal bývalý starosta František Motal, náměstkem opět zvolen František Nevřela. Na první schůzi obecního zastupitelstva v roce 1923 se dostavilo pouze 10 členů z Lidové strany, zbylých 8 členů Sdružení podalo rezignaci. Svou rezignaci zdůvodnili tím, že jim nebylo přiznáno poměrné zastoupení v obecních funkcích. Rezignaci odeslali na okresní politickou správu, která však rezignaci nepřijala a požadovala, aby se obě strany smířily. 4. 4. došlo po dlouhých jednáních k dohodě. Zastupitelstvo přijalo kompromis – obecní pokladna bude přenesena do obecní

kanceláře, obecní rada se začne scházet 2x týdně a z každé schůze se napříště pořídí zápis. Členové Sdružení tak v obecním zastupitelstvu zůstali.

K dalšímu sporu v obecním zastupitelstvu došlo v září 1925 opět mezi Sdružením a Lidovci. Členové Sdružení podali rezignaci, která však opět nebyla přijata. Všech 8 členů Sdružení tedy vystoupilo ze strany a tím pádem byli zbaveni funkce v zastupitelstvu. Úřadu se vzdal i František Nevřela, toho času pověřen vedením obce. Obecní záležitosti převzal Metoděj Orlík, který dovedl obec k řádným volbám v roce 1926.

V roce 1925 byly vypsané volby do Národního shromáždění a Senátu. V Břestě zvítězili jednoznačně Lidovci, kteří získali 48% hlasů. Dále se umístili Agráři a Sociální demokracie. Z Břestu byl zvolen poslancem lidovec Jakub Janovský, který však v dalších volbách v roce 1929 o svůj mandát přišel.

Do obecního zastupitelstva se konaly řádné volby 22. 8. 1926. Nejvíce hlasů obdrželi Lidovci, získali 4 mandáty. Druzí Agráři obdrželi 4 mandáty. Po třech členech v zastupitelstvu získali Sociální demokracie, Lidová otčina domkářů a chalupníků a Československá domkářská a malozemědělská strana tzv. Kaderkovci, vznikli odtržením od strany Lidová otčina. V zastupitelstvu se vytvořily koalice – Agráři + Sociální demokracie + Kaderkovci a Lidovci + Lidová otčina. Za starostu zvolili agrárníka Františka Nevřelu, náměstkem se stal František Zavadil.

Další významnější volby pro obec do Národního shromáždění a Senátu se uskutečnily v roce 1935. V těchto senátních volbách zvítězili v obci Lidovci a břestský občan Jakub Janovský se stal senátorem. V obci vyhráli Agráři, druzí skončili Lidovci, pak Sociální demokracie. Fašisté obdrželi pouze 1 hlas.

V září 1936 končilo šestileté volební období obecního zastupitelstva. V obci se zrodil nápad, aby se nové volby nemusely konat, že dojde k nějaké bližší nespécifikované dohodě mezi stranami. K dohodě samozřejmě nedošlo. Tak se objevil druhý návrh, podle kterého by se mandáty v obecním zastupitelstvu rozdělily podle loňských výsledků voleb do Národního shromáždění a Senátu. Tento nápad také neprošel, tak se volby musely uskutečnit a to 6. 12. 1936. V obci se rozhořel boj v rámci Agrární strany mezi starým a mladým křídlem. Mladé křídlo se postavilo na kandidátku pod názvem Mladý venkov a ve volbách získal 4 mandáty, oproti Agrární straně, která obdržela pouze 1 mandát. Nejvíce hlasů získali Lidovci a obdrželi tak 6 mandátů. Starostou se stal opět František Nevřela a náměstkem bývalý poslanec a senátor Jakub

Janovský. Další volby v obci již nebyly, přišla válka a volby se konaly až po jejím skončení.

Volby do Ústavodárného shromáždění se konaly 26. 5. 1946. Z obce nepřišlo k volbám pouze deset občanů. Nejvíce hlasů obdrželi Lidovci 331, dále Komunisté 148 a třetí skončila Sociální demokracie ze 133 hlasy.

Téhož roku 5. 7. projel obcí v 11:30 prezident Edvard Beneš. U Domova stálo šest stožárů, hasiči, členové Sokola a Orla, všichni oblečení v krojích vytvořili špalír³², kterým projelo deset aut. Asi v osmém seděl prezident s manželkou. Auta přijela z Hulína a pomalu směřovala do Přerova a Olomouce.

4. 10. 1947 navštívila Břest významná osobnost, ministr obchodu a pozdější ministr spravedlnosti a národní bezpečnosti Alexej Čepička³³. KSČ pořádala v místním hostinci veřejnou schůzi a dr. Čepička jako kroměřížský rodák zde k lidem promluvil.

³² dvojřadí tvořící uličku.

³³ měl spoluzodpovědnost za zločiny páchané v 50. letech. Po smrti K. Gottwalda byl odvolán z funkce a v roce 1963 dokonce vyloučen z KSČ.

6. Válečné události

6.1. První světová válka

28. července 1914 vypovědělo válku Rakousko-Uhersko Srbsku, což se následně v průběhu měsíce srpna rozrostlo v celoevropský konflikt. Německá část obyvatelstva přijala vznik války povětšinou s nadšením. Český mluvící obyvatelstvo Monarchie však nadšení neprojevovalo. V obci Břest se hned od počátku války konaly každý den v 6 hodin pobožnosti za brzký mír. Lidé si uvědomovali, že se jedná o válku proti dvěma slovanským národům - Srbům a Rusům, které český národ považoval za oporu proti pangermanismu. Všeobecně bylo známo, že němečtí ideologové pokládají válku za boj mezi germánstvím a slovanstvím, proto se také příliš českým vojákům nechtělo umírat za cizí zájmy.

Také muži Břestu měli povinnost nastoupit do válečné vřavy. 30. 7. 1914 byla vyhlášena všeobecná mobilizace. V této první výzvě dostavili se vojáci do 38 let, z Břestu nastoupilo 68 mužů, a již 2. 8. 1914 zahájili službu u svých praporů. Loučení s manžely, otci a syny bylo pro rodiny velmi bolestivé, muži se museli vydat do válečného dění, do cizí země, ze které se nemuseli vrátit živí a zdraví. Proto v obci fungovali František Máca a Antonín Hýža, jako pomocníci nebo poradci pro ženy a matky vojáků. Pomáhali vyplnit nejrůznější žádosti a formuláře, dávali rady a stáli ženám po boku v nejtěžších chvílích. Manželky vojáků však nezůstaly ani bez finanční pomoci, dostaly státní podporu 4000 – 4500 kor. Druhá výzva přišla hned v září. Ve dnech 6. – 12. 9. probíhaly odvody mužů od 38 do 42 let. Vojenská služba se týkala také mladíků. Jednadvacetiletí muži byli odvedeni 26. 9., službu však nastoupili až na jaře 1915, z obce to čítalo devět mladíků. 16. 11. byly připraveny odvody ročníků 1878 – 1890, kteří neodešli v předchozí výzvě, obec opustilo devět mužů.

Mužům z obce, kteří odešli do války, se samozřejmě nevyhnulo zranění, zajetí i smrt. Pravděpodobně prvním mužem z obce, který ve válce utrpěl zranění, byl Jan Skříček v bitvě u Krasniku v Polsku. V Polsku se také těžce zranil Karel Pospíšil, c. k. soudce v Přerově a poručík v záloze. Po operaci v nemocnici v Krakově zemřel 26. 11. 1914 na otravu krve, na druhý den měl pohřeb v Polsku. Díky úsilí jeho rodičů Štěpána a Florentiny a hlavně strýce preláta Františka Bařiny bylo jeho tělo exhumováno a převezeno do Břestu. Za velké účasti břestských i přerovských občanů spočinul 3. 12. 1914 v rodinné hrobce. V bitvě u Gorlice v Haliči zemřel Jan Kosatík, řeznický

pomocník. V Rusku padli do zajetí z obce Josef Pospíšil, Antonín Fuksa a Antonín Šrámek. V únoru 1915 zemřel ve vojenské věznici ve Vadovicích na tyfus Antonín Kosatík, učitel ve Vítkovicích, byl převezen do Břestu a za velké účasti pochován v rodinné hrobce 16. 2.

Odvody mužů pokračovaly i v roce 1915. 15. 2. odvedeno sedm mužů narozených v letech 1891 – 1895. 21. 3. přišly na řadu odvody domobranců, odvedeno sedm mužů z ročníku 1896. Muži odcházeli na vojnu každý měsíc, v dubnu ročníky 1873 – 1877, v květnu ročníky 1878 – 1890 a 1892 – 1894 odcházely v souvislosti s otevřením italské fronty, v červnu povolání do boje byli i nejstarší muži ve věku 43 – 50 let. Do konce roku 1915 odcestovalo z Břestu na frontu celkem 210 mužů.

Mužů v boji měla Monarchie stále nedostatečné množství. V roce 1916 začaly odvody ročníků 1870 – 1873, dále 21. 1. nastoupili službu ročníky 1865 – 1867. V únoru zastihla válka i vedení obce. Starostové a radní obcí do této doby nemuseli k vojsku nastoupit, avšak 11. 2. odvody zastihly i je, a sice ročníky 1865 – 1890. Z Břestu zahájil vojenskou službu radní Josef Pospíšil, narozen v Želatovicích u Přerova. Další radní Metoděj Orlík nastoupil až v roce 1917. Na květen byly naplánovány další odvody ročníků 1866 – 1897, tentokrát odvedeno patnáct převážně mladších mužů.

Rok 1917 nepřinesl, co se týká odvodů mužů, žádnou změnu, stále další a další otcové a synové odcházeli bojovat. 29. 1. proběhly odvody ročníků 1892 – 1898, z obce neodešel nikdo, podle pamětníka Františka Symerského nebylo již z čeho vybírat³⁴. 10. 3. vydali se na bitevní pole chlapci narozeni roku 1899.

Nový vojáci odcházeli do bojů i v roce 1918, 21. 1. proběhly odvody pro ročník 1900, z Břestu nastoupilo službu devět chlapců. Odvody samozřejmě pokračovaly po celý zbytek války až do října. I když se podmínky pro vstup k vojsku neustále snižovaly, nakonec museli nastoupit i muži s mírnějším tělesným postižením, z obce Břest již neodešel téměř nikdo. Celkem ze všech povolaných mužů z obce bylo devět mužů propuštěno nebo superarbitrováno.

Občanům Břestu, kteří neodešli na bitevní pole, se však také válka nevyhnula. I když zůstali doma v bezpečí, byli povinni od samého počátku války zásobovat vojsko. Počínajíc zářím 1914 měla obec povinnost odesílat okresnímu hejtmanství v Kroměříži soupisy mouky, obilí, píce, slámy a dobytka, a to vždy každý měsíc do 15. Již

³⁴ SOKA Kroměříž. Archiv obce Břest. Kronika, s. 90.

v listopadu 1914 nařídilo c. k. okresní hejtmánství v Kroměříži dodat obilí pro vojenské účely. Vedení obce zakoupilo 200q³⁵ ovsa, 38q ječmene, 20q, pšenice a 15q žita (réž) v Kroměříži v Hospodářském družstvu. Oves se z Kroměříže rovnou dovezl do vojenského skladiště v Olomouci. Pšenice a žito zůstaly složeny v obci, poté přišlo nařízení z *Ústředního svazu obilí*³⁶ odevzdat uskladněné obilí do parního mlýna v Kroměříži. Kromě obilí zásobovala obec vojsko také masem, v roce 1914 odevzdali lidé 120 ks hovězího dobytka. Je tedy pochopitelné, že ceny potravin začaly rychle růst. Rolníci byli nuceni svými povinnostmi obilí prodat, tak se např. za ječmen se na počátku roku 1914 platilo 17 – 19 kor/q a ke konci roku již 30 – 32 kor/q. Obilí se tak lidem často nedostávalo, začaly se stupňovat obavy z hladu. Také proto nařídila vláda od 1. 1. 1915 do 1. 8. 1915 šetření s moukou.

Potřeba zásobovat vojsko ani s příchodem roku 1915 neustávala. 21. 4. se konal výkup obilí, např. ječmene se pro vojenské účely odkoupilo 40q, přičemž celkově zůstalo obci pouze 70q obilí. Mnoho lidí tak zůstalo zcela bez zásob. Situace se ovšem neměla zlepšit ani po žních, přišlo nařízení, že jakmile se obilí sklídí, bude zabaveno ve prospěch státu. Postupně se zcela zakázalo obilí volně prodávat. Od 15. 9. platil zákaz volného mletí obilí, povoleno pouze mletí na základě povolení obecního úřadu, avšak v omezeném množství. 16. 10. se konal další soupis obilí, který provedli okresní sekretář Šturm a stárek z kroměřížského mlýna Josef Jašek. Kromě stoupající ceny mouky a obilí, rostla cena i u hovězího a vepřového masa, v říjnu byl nakonec volný prodej hovězího zakázán. Hovězí maso se prodávalo za 3 kor 80 hal – 4 kor, vepřové 4 kor 50 hal – 5 kor, pár selat 160 – 180 kor/kg.

Kromě obilovin a masa zásoboval Břest např. i mlékem. 19. 4. 1916 se pořádala schůze s okresním hejtmánem Menzlem ohledně dodávání mléka do nemocnice v Kroměříži. Schůze měla velmi emotivní ráz, hejtmán prý místní urážel³⁷ a nakonec nařídil obci denně odprodávat 300l mléka za 28hal/l.

V srpnu přišel příkaz vydat pro vojenské účely hovězí dobytek, obec doručila celkem 15 ks. Dále nařízeno odevzdávat vejce a sice každý měsíc 10 kop³⁸. Ceny stoupaly do závratných výšek nejen u potravin, ale i u alkoholu. Podražila pálenka, která se vyšplhala na 2 kor a 40 hal, a pivo se prodávalo od 20 hal do 1 kor/0,5l.

³⁵ q=100kg

³⁶ SOkA Kroměříž. Archiv obce Břest. Kronika, s. 77.

³⁷ SOkA Kroměříž. Archiv obce Břest. Kronika, s. 85.

³⁸ kopa=60 ks

Na rok 1917 se naplánovaly vojenské přehlídky zásob obilí, které se konaly v obci 26. 2. – 6. 3. Nařízení přišlo až z Vídně, a do obce za tímto účelem přijelo dvanáct vojáků (osm Čechů, čtyři Němci). Komisi tvořili profesor gymnázia v Kroměříži Sttifka jako předseda, znalec Arnošt Bradík ze Žalkovic a nakupovatel Karel Omastka z Hulína. Akce se účastnil i starosta František Motal. Lidé pociťovali z akce velký strach, nikoliv z vpádu německých nebo nepřátelských vojáků, ale z toho, že i poslední zbytky zásob, které jim zůstaly, by mohly být zabaveny. Nakonec odevzdáno *Obilnému ústavu* 86q obilí.

V březnu přišel rozkaz vydat 10% obilí určeného k setí, a také nařízení odevzdávat každý měsíc 15 ks hovězího dobytka.

Ve dnech 27. – 28. 5. nařízen sběr sádla a másla pro ústřednu v Brně. Také předepsáno přesné množství, jaké se má vybrat, a tedy celkem 323 kg. Občané však shromáždili pouze 116 kg. I když Ústředna žádala splnit původní rozkaz, avšak lidé již více nedali, protože neměli.

V průběhu léta postihlo zemi velké sucho a tím i neúroda. Ceny potravin tak stále rostly, např. brambory se prodávaly za 100 – 120 kor/q. Lidé ve strachu pečlivě uschovávali poslední zbytky mouky jak před zloději.

V únoru 1918 opět nařízena revize zásob, nalezeno celkem 154q obilí. Také nařízen odvod 48 ks dobytka pro vojsko za I. čtvrtletí, za II. čtvrtletí uložen rozkaz odevzdat 58 ks. Lidem již téměř žádný dobytek nezbyl. Zvířata, buď, byla zabavena pro armádu, avšak velkou část chovů postihla nemoc – měknutí kostí, v důsledku čehož musela být utracena. Chov dobytka tak v obci téměř skončil.

Kromě potravin také rostly ceny uhlí. Zvláště pak v roce 1917 po zvlášť chladné a dlouhé zimě, kdy teplota i v březnu klesala na -20°C. Cena se vyšplhala až na 6 – 8 kor/q.

Během celého válečného období neustále stoupaly ceny potravin a klesala hodnota peněz. Některé zboží podražilo o 1000 – 2000%, např. pár selat stál před válkou 40 – 60 kor, nyní 1000 – 1500 kor.

Kromě mužů museli se do války vydat i koně. Okamžitě po vyhlášení mobilizace se 2. 8. 1914 koně odvedli do Kroměříže a poté na frontu. Pro velký nával se majitelé s koňmi museli dostavit ještě i 4. 8. Z obce se dostavilo k odvodu osmnáct koní, z toho jedenáct odcestovalo na frontu. Majitelům se vracely zpět zejména březí klisny, vlastníci odvedených koní však nepřišli zkrátka, za koně byly vyplaceny 1. 9. náhrady, a to dle odhadní ceny následovně: tažný kůň 1050 kor, jezdecký 850 kor,

soumar 550 kor. V září přišlo nařízení dodat ještě šest dvouspřežných povozů, přípřeže byly odeslány do Vilachu v Korutanech. Obec pro přípřeže zakoupila plachty a svítilny za 280 kor. Další nařízení ohledně odvodu koní přišlo v červenci 1915, kdy se z obce vypravili čtyři koně i s přípřeží a postroji. 12. 7. 1916 přišel z c. k. okresního hejtmanství rozkaz dodat pro koně 73q slámy.

V roce 1915, konkrétně 24. 4. se v obci odevzdával ostnatý drát, celkem postoupeno 183 kg a sepisovaly se seznamy kovů, např. cínové rýny, měděné a mosazné předměty apod. Sběrka kovů se uskutečnila asi rok poté, v obci se odevzdávaly měděné kotle (38 ks), mosazné hmoždíře, nebo také měděný drát z hromosvodů školy, fary a kostela. Také předměty z kostela, např. svícny, byly zabaveny. V srpnu 1916 po vyhlášení války Rumunsku byly za účelem lidí kanónů zabaveny v obci kostelní zvony. Musely se odevzdat všechny zvony, např. velký zvon sv. Jakuba, dovoleno si ponechat pouze vzácné historické. V obci tak zůstaly polednový zvon a umíráček.

Mezi dny 1. až 3. 5. 1916 se sepisovala IV. válečná půjčka, která se týkala i občanů Břestu. Lidé měli povinnost půjčit peníze na válečné účely. Dle rozkazu c. k. okresního hejtmanství činila částka, pro obec 100 000 kor. Nakonec obci připsána částka 143 900 kor.

Téhož roku v prosinci byla vypsána V. válečná půjčka. Pro obec připsána značně vysoká částka 346 000 kor. Okresní hejtman činil na místní obyvatele nebývalí nátlak, např. vyhrožoval, že povolá zpět do zbraně vojáky, kteří pobývali zrovna doma na dovolené, nebo že nechá rozpustit obecní zastupitelstvo a dalším způsobem nutil občany k upsání se půjčce³⁹. Vedení obce svolalo důvěrníky – Štěpán Pospíšil, Karel Šopek a starosta František Motal, kteří naléhali na hejtmanství, aby obec nenutili vybrat tak velký obnos peněz. Nakonec obci připsána částka *pouze* 310 000 kor. Kronikář František Symerský přirovnává takovou cifru k výpalnému⁴⁰.

VI. válečná půjčka byla vyhlášena v létě 1917. Lidé, aby vůbec měli z čeho dát peníze, prodali V. válečnou půjčku a zakoupili VI.

6.1.1. Ostatní válečné události

Okresní hejtmanství káralo starosty z celého okresu z rusofilství a srbofilství, také z toho, že nejsou loajální, nebo že např. při dobytí Lvova a jiných úspěchů

³⁹ SOkA Kroměříž. Archiv obce Břest. Kronika, s. 89.

⁴⁰ SOkA Kroměříž. Archiv obce Břest. Kronika, s. 89.

Trojspolku nevyvěsili černo – žluté vlajky⁴¹. Od roku 1915 bylo nařízeno napříště při podobné významné události, jakož i při oslavě narozenin císařů Františka Josefa I. i Viléma II. prapory vyvěsit. Také bylo zakázáno používání trikolóry, rozkaz nařizoval odstranit trikolóru zcela odevšad, např. i z pivních sklenic v hostinci.

V létě 1916 přijala obec na polní práce 32 ruských zajatců. Přes noc a ve svátek bydleli zajatci společně v jedné budově, a to v domě Jana Navrátila č. 181. Dům musel projít rekonstrukcí, aby bylo možné v něm tolik mužů ubytovat. Náklady na opravu domu zaplatili rolníci, na jejichž polích zajatci pracovali. Také tito rolníci měli povinnost platit za zajatce nájem, šatit a živit je, a samotným zajatcům se platila mzda 50 hal denně. Při pracích dohlížel na ruské zajatce rakouský voják Rauch.

Na polní práce se dostavili také němečtí a rakouští vojáci. Dne 10. 7. 1916 se na žňové práce dostavilo do obce 45 vojáků, kteří prý pro svou absolutní neznalost dané problematiky, odcestovali okamžitě zpět do Vídně. Na základě udání některých vypovězených německých pomocníků, začalo c. k. okresní hejtmanství vyšetřovat, zda byli vojáci vyhozeni opravdu pro svou neschopnost, nebo z národnostních příčin. Vyšetřování vedl okresní komisař Michalica a vyšetřován byl i starosta. Komisař nakonec zjistil, že vojáci odcestovali skutečně pro svou neznalost a nikoliv národnost.

Konce první světové války se nedožil místní farář, rodák z Holešova dr. František Teplíček. Zemřel 23. 7. 1918 ve věku 64 let. V obci působil od roku 1891. Byl jmenován čestným občanem obce. 26. 7. byl pochován v rodinné hrobce v Holešově. Na jeho místo nastoupil Josef Olšina, vikář od sv. Mořice v Kroměříži, původem ze Žalkovic.

Po skončení války se jako oslava míru, svobody a české státnosti 1. 5. 1919 v obci konala slavnost zasazení dvou lip svobody na návsi před domem Pavla Dědického. V slavnostním průvodu, který prošel obcí, šly děti v národních krojích, hudba, představenstvo obce. Ostatní občané kráčeli za vozem, který lípy vezl. Vůz byl nádherně vyzdoben a tažen čtyřmi koňmi, dva černé zapůjčil Josef Ondruch a dva bílé Karel Šopek. Vůz kočírovali Josef Ondruch a Bohuslav Červinka také v národních krojích. Po zasazení následovala slavnostní řeč, kterou pronesl zemědělský inspektor Jindřich Mackovík: „*Jsmé národem svobodných, tudíž máme sobě této svobody vážít.*“⁴² Dále přednesly děti několik básní. Na konci slavnosti pak zazněla národní hymna.

⁴¹ Vlajka Rakouského císařství a později Habsburské monarchie

⁴² SOkA Kroměříž. Archiv obce Břest. Kronika, s. 99.

6.2. Druhá světová válka

Příchod Němců a okupace vyvolaly v mnoha lidech zmatek a nejistotu. Většina lidí však tušila, že se jedná pouze o začátek, který vyústí v další světovou válku.

Ihned jak Němci přišli do vesnice, začali pátrat po zbraních u civilního obyvatelstva. Občané celkem odevzdali šest brokovnic a jednu kulovnici. Pro neodevzdání zbraně vyslýchali Němci Josefu Pavlíčkovou a Ladislava Zavadila. Celkem za celou dobu okupace vyšetřovali Němci asi sto osob zejména za nepřátelské výroky, ilegální činnost, neodevzdání zbraní apod. V lepším případě odešli po výslechu domů, ale celou dobu okupace zůstali pod policejním dohledem. V horším případě byli odvezeni na nucené práce do Říše (celkem dvanáct osob za celou dobu války) nebo do koncentračního tábora. Z obce se jednalo o Františka Žurmana, Františka Černoška, Bohuslava Dědíčka a Antonína Motala. Všichni tito muži měli štěstí a vrátili se po válce domů.

Společensko – kulturní i hospodářský život v obci upadal. Vzdělávací činnost spolků klesla na minimum, v květnu 1940 byly zakázány všechny taneční zábavy. 13. 4. 1941 ukončili Němci život Sokolu a veškerý jeho majetek si přivlastnili. Aby všech zákazů nebylo málo, přišlo 3. 6. 1943 nařízení zakazující až do konce války světit všechny svátky. Samozřejmě i úřady podléhaly Německému vlivu. Největším problémem se stala jazyková neznalost úředníků. Již krátce po začátku okupace se konaly v obci jazykové kurzy němčiny. Není známo, jak velký zájem občané o tyto kurzy projeví, pravděpodobně o ně nejevili zájem státní úředníci, poněvadž roku 1942 propadlo zkoušek z německého jazyka 40% úředníků z okresu Kroměříž. Německé úřadování dělalo všem velké potíže.

Začala drahota. Již v září 1939 stouply ceny potravin o 15% a v prosinci téhož roku o 100% oproti září. Kromě toho museli lidé ještě poskytovat odvody potravin pro armádu, např. vejce (1 slepice – 60 vajec ročně), hovězí dobytek nebo obilí. Lidé trpěli nedostatkem potravin, v květnu 1941 stáli lidé fronty na maso, nedostávalo se jim, ani v případě že měli potravinové lístky. Není tedy divu, že začal kvést černý obchod. Pod rukou se prodávalo vše, např. sádlo za 100 K/kg⁴³, nebo máslo za 80K/kg (údaj z ledna 1941). Ceny potravin ale šplhaly stále nahoru. Již v dubnu 1941 stouply opět o 100%, např. sádlo se nyní prodávalo již za 200K/kg a v létě 1943 se dokonce za 1 kg sádla platilo 600K. Stouply i ceny dobytka, kráva se dostala koupit za 10 000K a kůň za 15

⁴³ protektorátní koruna, zavedena Němci po okupaci, v oběhu zůstala až do roku 1944. Uměle vytvořený kurz 1 říšská marka (RM)= 10K.

– 30 000K.

Kromě potravin odváděli lidé pro válečné účely také papír, železo nebo pivozy. V dubnu 1942 přišlo nařízení okresního úřadu odevzdat z obce zvony. Zvony z kostelní věže sundala firma Halamíček a Conk. Srdce a závěsná zařízení zůstaly v obci pro případ, že by se zvony vrátily. Farní úřad jako správce měl za povinnost zvony očistit a naložit na vůz. Obecní úřad si zvony převzal do úschovy a okresní úřad si je 18. 4. vyzvedl do sběrný. Farář dostal za zvony stvrzenku a doufal, že po válce na základě jejího předložení dostane zaplacené nebo zvonovinu odpovídající kvality. Obec odevzdala čtyři zvony o celkové hmotnosti 1 371 kg.

Také výuka dětí na školách přestávala plnit svou funkci, nejprve byly zakázány prvorepublikové učebnice, poté roku 1941 došlo k revizi knih v místní knihovně. Němci zlikvidovali všechnu anglickou, židovskou a ruskou literaturu.

V měšťanské škole zastával za počátku okupace funkci ředitele Josef Kopecký. V důsledku připojení pohraničí k Říši byl z funkce odvolán, zůstal však na škole jako odborný učitel a na jeho místo přišel bývalý ředitel dívčí měšťanské školy z Nového Jičína Jan Krumpolovič. V dubnu 1939 získal však ředitel Krumpolovič lepší místo na měšťanské škole v Hulíně, a tak se ředitelem v Břestě stal opět Josef Kopecký. Nacistická nařízení se ani místní škole nevyhnula. V dubnu 1943 přijalo vedení školy rozkaz, který nařizoval ve třídách při příchodu a odchodu zdravít učitele pravicí.

16. 4. 1944 se ve 3. třídě stalo neštěstí. Do chlapce Zdeňka Šišky při hodině tělocviku strčil spolužák Juruška. Šiška upadl na lavici a uhořil se do hlavy. Po příchodu domů zemřel. Chlapce Jurušku pak vyšetřoval soud pro mladistvé. Soud uznal, že se jednalo o nešťastnou náhodu a chlapce osvobodili.

Z důvodu velkého nedostatku uhlí se přes zimu ve školách neučilo, např. od 19. 12. 1941 do 4. 3. 1942. Také se přestalo vyučovat od 19. 2 do 17. 3. 1945 z důvodů šíření tyfu⁴⁴. Poté se začalo s výukou po Velikonocích. Avšak hned 30. 4. se opět vyučovat přestalo, vzhledem k rychle se přibližující frontě.

Výuku ve škole také omezovali sami Němci svou přítomností, poněvadž ve dvou třídách v přízemí a v I. patře ve sborovně se ubytovalo Německé vojsko. Dále zde v únoru 1945 nocovala tzv. Todtova organizace⁴⁵. V dubnu 1945 ve škole sídlil

⁴⁴ tyfus do okresu přinesla maďarská armáda, která tudy procházela. Vojsko se usazovalo v okolních obcích, do Břestu nedošlo.

⁴⁵ Organizace vznikla v roce 1933, pojmenovaná po svém zakladateli Fritzovi Todtovi. Zodpovědná za výstavbu dálničních sítí, od roku 1938 se zabývala hlavně vojenskými projekty, a od roku 1942 součástí ministerstva pro vyzbrojování a výrobu války.

technický oddíl německé armády čítaje asi 110 mužů a také zde v tuto domu přenocovala Hlinkova garda. V květnu zřídili Němci ve škole lazaret, prováděly se zde operace, byla zde lékárna i zubař. Po ošetření odesílali nemocné do Přerova. Pět mrtvých Němců z lazaretu je pochováno v Břestě na hřbitově.

Vyučovat se ve škole začalo 18. 5. slavnostním položením kytic na hrob dvanácti zabitých vojáků při osvobození obce (viz níže Bitva o Břest). V tělocvičně školy však nadále sídlila místní policie.

Již v srpnu 1944 začaly přes obec létat americká letadla. Směřovaly k Hornímu Slezsku. 22. 8. se u obce srazila a zřítily dvě letadla. Za tři dny se opět nad obcí objevili Američané. Letadla letěla ve směru Hulín – Olomouc, vznášela se ve skupinkách po dvaceti až třiceti. Náhle se jedno letadlo ze skupinky oddělilo, klesalo níž a níž. Vzduchem se ozvalo kvílení padajících bomb. Vzápětí se ozvalo několik ohlušujících ran, zvedlo se mračno prachu. V obci nastala panika. Kostelní zvony právě odbyly 11:30. Lidé se nahrnuli na místo dopadu leteckých pum. Za stodolami směrem k Žalkovicím dopadly čtyři bomby. Nikomu se naštěstí nic nestalo. Bomby vytvořily krátery, které měly v průměru 16 m. Není jasné, proč americký pilot pumy shodil, snad proto, že v polích viděl německé cvičné letadlo, které se zde den předtím zřítily. Německý pilot v něm zemřel. Až do konce války létala přes okres americká letadla směrem k Hornímu Slezsku.

6.2.1. Bitva o Břest

Lidé si již od dubna 1945 začali stavět kryty a připravovat sklepy v očekávání příchodu fronty. Také si dělali různě po stodolách a zahrádkách skrýše cenností nebo potravin. 16. 4. obsadila německá armáda Břest. Na území obce se tak nacházelo cca 600 německých vojáků, ve škole zřídili polní lazaret, ve kterém se nacházelo cca 300 zraněných Němců z fronty bojující u Kroměříže. Ve sklepení školy v krytu se schovalo vojenské velitelství. V této době se v obci také vyskytovalo velké množství civilních mužů, kteří s vidinou konce války opouštěli svá zaměstnání.

V pátek 4. 5. nařídil německý vojenský velitel všem mužům z vesnice hloubit zákopy okolo obce. Nástup byl v 11 hodin, kdo by neuposlechl, hrozil mu trest smrti. Na práce nastoupilo několik set mužů ve věku do 60 let a razili okolo Břestu kulometná hnízda. Překvapivě se několik mužů na práce nedostavilo, všeobecně panoval názor, že je jejich práce stejně marná. Osvobozená vojska zahájila odpoledne z Kroměříže

z Barbořiny palbu. Šrapnely⁴⁶ dopadly na pole mezi Skaštice a Břest. Nastala panika. Muži pracující na výkopech se schovali do Skaštic nebo utíkali domů do Břestu.

V sobotu 5. 5. byla dobytá Kroměříž. Ustupující německá armáda vyhodila do povětří všechny mosty v Kroměříži. Lidé ze Skaštic i Břestu věděli, že teď přijdou i oni na řadu. Odpoledne se pokračovalo opět v hloubení kulometných hnízd, tentokrát u železnice. Večer po mši svaté nařídil německý vojenský velitel všem mužům od 16 do 60 let evakuaci. Do 23:00 musí všichni muži opustit obec a odebrat se do kterékoliv sousední vesnice. Kdo by odmítl uposlechnout, hrozil trest smrti zastřelením celé rodině. Muži se rozloučili a odcházeli do Němčic, Žalkovic nebo Hulína. Většina mužů však směřovala proti frontě do Skaštic, mysleli si totiž, že se tudy fronta rychle přežene a oni se vrátí brzy domů. Ve Skašticích mezitím místní vojenský velitel nařídil shromáždit veškeré civilní obyvatelstvo do kaple a do školy. Nikdo nevěděl, co tím zamýšlí, lidé se báli, že má v úmyslu je všechny podpálit. Avšak vojenský velitel chtěl pouze zabránit civilnímu obyvatelstvu pomoci osvobozené armádě. Němci pobrali ve Skašticích jídlo i koně a odešli do Břestu. Po bojích se pak ukázalo, že mnoho mužů neposlechlo rozkazu a zůstali doma v Břestě schovaní na půdách nebo ve sklepech.

V neděli 6. 5. panoval v obci klid. Zůstali zde pouze ženy, děti a starci skryti v krytu nebo sklepeních domů. V neděli večer již dopadla na obec první dělostřelecká palba. Střílelo se od Pravčic i Skaštic. Mnoho domů poškodily šrapnely a granáty. V obci měli Němci šest děl.

V pondělí 7. 5. opustili Skaštice poslední zbytky německé armády a místo nich obsadila obec osvobozená rumunská vojska. V Břestě byl klid, Němci čekali zahrabání v úkrytech. Muži si mysleli, že je Břest vyklizen a začali se vracet domů. Němci zase mínili, že je napadla partyzánská jednotka a začali střílet. Tak padl šestnáctiletý chlapec Mirek Zapletal. Po příchodu do Břestu sebrali němečtí vojáci mužům hodinky a nahnuli je do krytu školy. Kryt ve školním sklepení byl podle odborníků velmi dobře zhotoven, dalo se zde spát i vařit. Mnoho lidí však stále zůstávalo ve sklepeních svých domů. Němci byli odhodlaní hájit obec do poslední chvíle, dokud se jejich jednotky nedostanou dál na sever k Přerovu a Olomouci. Obec Břest se zdála Němcům velmi dobře způsobilá k obraně a zdržení nepřítele. Obec tvoří překážku na cestě z Kroměříže do Přerova. Domy jsou těsně spojeny a tvoří tak přirozenou hradbu.

⁴⁶ Označení pro kovové částice odletující od explodujícího objektu – granátu nebo bomby.

V čem vlastně smysl bojů o Břest spočíval? V kosteleckých lesích zůstala shromážděna velká část německého vojska i s vojenským materiálem. Jeden proud osvobozeneckých armád šel z Holešova druhý z Hulína, v cestě stál Břest hájený Němci.

Útoky na Břest se ujal 4. úderný prapor 4. přešovské divize prvního armádního sboru čsl. v SSSR a jedna baterie protitankových děl⁴⁷. Tato děla odstřelovala věž kostela, ve které měli Němci svou pozorovatelnu. Nejtěžší boje začaly v poledne v neděli 7. 5. a trvaly do 17 hodin. Bojovalo se o každý kousek obce, o každý dům. Osvobozenecké vojsko postupovalo od východu ke škole. Němci museli povolát posilu z kosteleckých lesů a tři tanky. Boj se stupňoval. Začaly hořet domy a stodoly, hasit se nesmělo. V tuto chvíli měli Němci přesilu 3:1⁴⁸. Z osvobozeneckého vojska bylo třicet šest raněných a dvacet tři padlých. Dvanáct vojáků je pochováno na místním hřbitově. Na místním hřbitově také leží sedm padlých Němců, z toho dva skonali za bojů o Břest. Lidé stále zůstávali v bezpečí krytu a sklepů. Večer boj ustal. Němci se v obci zdrželi do noci, poté se odebrali směrem přes Žalkovice do Horní Moštěnice.

V pondělí 8. 5. lidé začali opouštět své úkryty. Obec našli ve zbídačeném stavu, zpusťšenou a vypálenou. Domy byly rozstříleny od děl, půdu rozryly tanky, všude se nacházelo plno střepů. Nejhuř dopadla východní část obce ke škole. Také škola měla všechny okna vybity. Lidé začali okamžitě odklízet trosky a zakopávat mrtvé. Na kostelní věži již vlál červený prapor osvobozenecké armády. Válka skončila. Ještě téhož dne se zorganizovaly v 11 hodin před farou volby do prozatímního Národního výboru a ve 13 hodin se konal pohřeb dvanácti mrtvých vojáků (viz Přílohy).

Volby z 8. 5. nebyly uznány a musely být 11. 7. opakovány. Za každou stranu kandidovaly čtyři zástupci – Komunistická strana československá, Strana lidová, Strana národně socialistická a Strana Sociálně demokratická. Předsedou Místního národního výboru (dále jen MNV) se stal František Pavlíček z KSČ.

Válka skončila a začali se stíhat zločinci. Po válce zatkl Sbor národní bezpečnosti (dále jen SNB) z Břestu šest lidí, čtyři muže a dvě ženy. Lidový soud odsoudil tři osoby celkem na devatenáct let vězení a to: Josef Bartoník deset let za

⁴⁷ SOkA Kroměříž. Archiv obce Břest. Kronika, s. 199.

⁴⁸ SOkA Kroměříž. Archiv obce Břest. Kronika, s. 199.

udavačství. Josef Pospíšil pět let za § 3 redistribučního dekretu⁴⁹ a Vítězslav Tomášek čtyři roky za totéž.

⁴⁹ Souzení lidé, kteří se v době ohrožení republiky dopustili trestného činu na životě, svobodě nebo majetku spoluobčanů.

7. Další vývoj

Občané se pomalu vzpamatovávali z válečných hrůz. Začali opravovat své domy, pokoušeli se znovu podnikat. Cestu jim však zkřížily plány KSČ. Nastalo znárodnění, kolektivizace, šikanování *nepřátel státu*. Končí tak jedna éra politických a kulturních dějiny, proto já na tomto místě ukončím své pojednání o *svobodné době* a přenechám prostor dalším zájemcům, kteří by se chtěli čtyřicetiletou komunistickou érou zabývat.

Závěr

Moje práce věnující se historii vesnice Břest je zatím jediným zpracováním novodobých dějin této obce. Do této doby zatím nikdo minulost Břestu nezpracoval. Chtěla jsem tento stav napravit, a alespoň ve stručnosti popsat události, které ve vesnici v moderní době proběhly. Nesnažím se však postihnout všechny zákonitosti historického vývoje. V práci nenajdete však rozebrané hospodářské dějiny jako např. hospodaření obce nebo spolků. Toto téma je velmi rozsáhlé, a zasloužilo by si samostatné sledování.

Tak jako každý historik, jsem byla i já limitována hlavně dostupnou literaturou, množstvím a stavem pramenů. Pramenů v Archivu obce Břest v Státním okresním archivu v Kroměříži je dostatek. Jsou to jak informace k hospodářským dějinám, kterými jsem se nezabývala, a ponechávám zde tak prostor pro možné zpracování tohoto tématu, tak i informace k dějinám *obecným*. Je jen škoda, že se zejména do sepisování kronik míchala politika. *Nejzajímavější* dějiny jako období první a druhé světové války, nejsou téměř popsány.

Také co mě při vyhledávání informací zarazilo, je že obce nemají povinnost, odevzdávat kroniky, do kterých se již nezapisuje, do archívů. Já jsem měla to štěstí, že p. starostka kroniku odevzdala. Podle paní archivářky z archivu v Kroměříži, sice „*násilím*“ ale odevzdala, ale např. kronika břestské fary odevzdaná není, i když se do ní také nezapisuje. Týká se to také kronik mnoha dalších obcí.

Každému se však nemusí zdát, že vybrané téma má z hlediska české nebo světové historie význam. Možná, že je tomu opravdu tak, ale všechny události uvedené v mé práci formovaly kulturní i politické vědomí našich prarodičů a rodičů a jsou tedy pro nás, pro jejich děti, nepostradatelné.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

Státní okresní archiv Kroměříž. Archiv obce Břest. Fond B – a – 15.

I. úřední knihy

Inv. č. 1: Kronika obce 1880 – 1962

Inv. č. 4.: Protokolární kniha obce Břest 1894 – 1911

Inv. č. 5: Protokoly o schůzích obecního zastupitelstva 1911 – 1927

Inv. č. 6: Zápisy o schůzích obecního zastupitelstva 1927 – 1952

Inv. č. 21: Hřbitovní kniha 1885 – 1940

II. spisový materiál

b) spisy

Inv. č. 44: Stavba školy – dokumentace 1898 – 1904

Inv. č. 45: Železniční zastávka

Státní okresní archiv Kroměříž. Archiv obce Břest. Fond Bj – 5. Archiv fary.

Inv. čísla: 15, 16, 17, 76, 77, 78.

Státní okresní archiv Kroměříž. Okresní úřad Kroměříž. A – 9, karton 565. Vodní knihy.

I. Sběrka listin a plánů č. 17/2.

II. Soupis listin a plánů č. 109.

Státní okresní archiv Kroměříž. Spolky, politické, odborové a společenské organizace.

Fond B1 – 1, 2. Čtenářský spolek Vlastenec Břest 1903 – 1922.

Literatura

Glonek, Jiří – Papajík, David: Dějiny obce Hlubočky. Alda, Olomouc 2006.

Kol. autorů: Hanácký kalendář 2006. Společnost přátel vesnice a malého města, Olomouc 2005.

Peřinka, František: Vlastivěda moravská. II. Místopis. Kroměřížský okres I. část. Moravské akciové tiskárny, Brno 1911.

Zavadilová, Marie: 10 let obnovy venkova v obci Břest. Obec Břest, Břest 2004.

Zavadilová, Marie: Školní léta v Břestě. Obec Břest, Břest 2004.

Internetové odkazy

www.obec-brest.cz

www.wikipedia.cz

Resumé

The writing deals with history of village Břest in the first half of 20th century. It follows up political, cultural, economical and military events, which influenced life in this small village and left here positive and negative tracks. My writing is only elaboration of history of Břest in modern period yet. By this time nobody processed this theme.

I try to describe and explain all important events, which formed cultural and political consciousness of our ancestors, but I don't try to cover all the patterns of historical development.

My writing ends in year 1948. Here remains space for further processing history of village Břest in communist period. Everyone doesn't may seem, that the issue is in terms of Czech and world history importance, but for us, for their children, are indispensable.

Přílohy

Znak obce

In: www.wikipedia.cz/brest, 1. 4. 2010

Kostel sv. Jakuba Většího

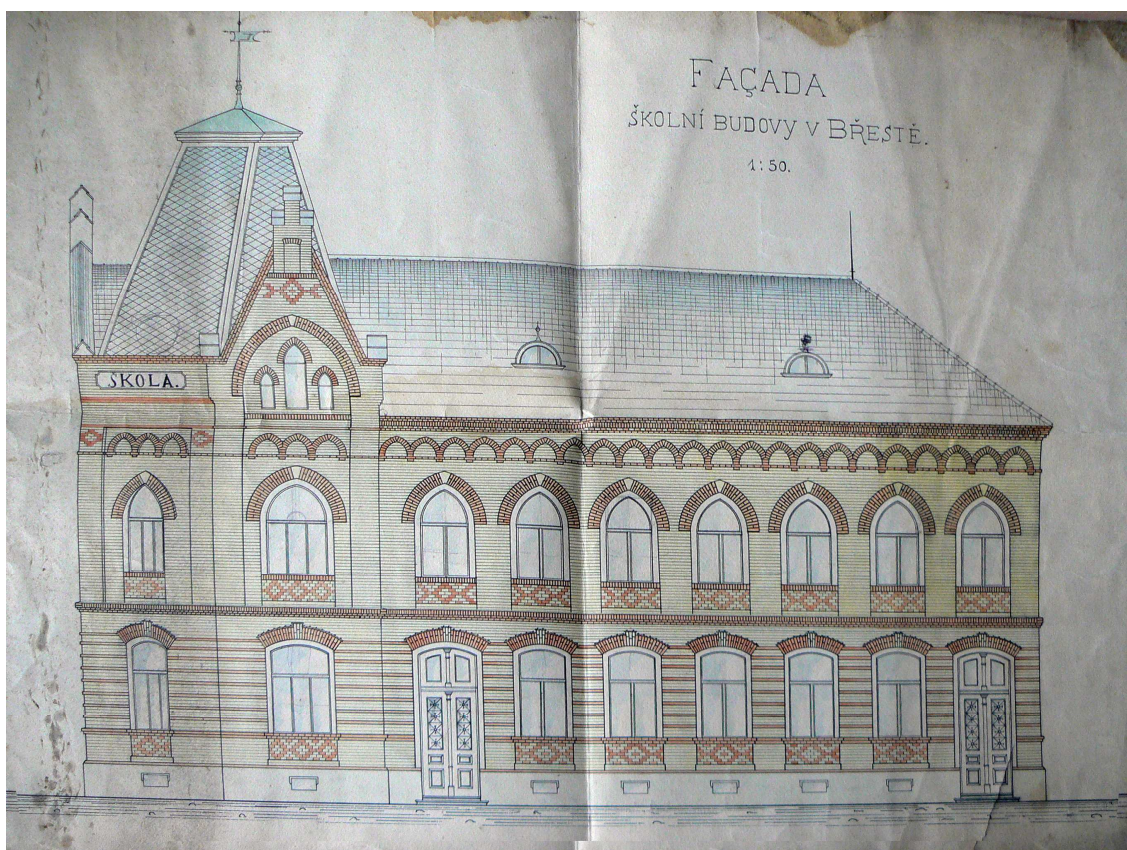
In: www.obec-brest.cz/historie/pamatkove-objekty/, 1. 4. 2010

Domov v roce 2006

In: www.obec-brest.cz/historie/zajimave-stavby/, 1. 4. 2010

Nákres fasády školní budovy z roku 1904

In: Státní okresní archiv Kroměříž. Archiv obce Břest. Fond B – a – 15. II. spisový materiál, b) spisy, Inv. č. 44: Stavba školy – dokumentace 1898 – 1904.

Seznam vojáků padlých v bitvě o Břest a pohřbených na místním hřbitově

1. ppor. Schreiber Josef, 24 let
2. rotm. Gebauer Jan
3. četař Cap Nikola, 24 let
4. svob. Premajk Charboka, 39 let
5. svob. Lettner Josef, 20 let
6. voják Nerodilik Juraj, 29 let
7. voják Levický Vasil, 26 let
8. voják Lipovský Imrich, 26 let
9. voják Kratochvíl Josef, 36 let
10. voják Roman Michal, 25 let
11. voják Popovič Josef, 28 let
12. voják Baluch Jan

In: SOkA Kroměříž. Archiv obce Břest. Kronika, s. 201.

Mapa Břest a okolí

